

Posudek

Disertační práce: „Online zpřístupňování kulturního dědictví v kontextu vybraných témat informační politiky“

Autorka: Mgr. Blanka Vorlíčková

Školitel doktorandky: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Předložená disertační přináší na jedné straně výsledek hluboké analýzy posledních trendů rozvoje digitálního knihovnictví a návazně i tvorby a správy jiných sbírek, spadajících pod širší kategorii „kulturního dědictví“, a jednak vlastní tvůrčí přínos autorky k tématu. Tím je v disertaci představený projekt konkrétní digitální knihovny zpřístupňující knižní fondy osobních sbírek některých našich významných osobností v literatuře a umění. Hned v úvodu musím konstatovat že jde o mimořádné dílo, první toho druhu v našem oboru, které nejen mapuje aktuální stav velmi závažného fenoménu v knihovnictví a informačních službách posledního desetiletí, ale obsahuje i vlastní příspěvek doktorandky k uplatnění nového pojetí knihovních procesů v reálném prostředí kybernetického prostoru, který nás nejen obklopuje, ale činí z nás jeho aktivní účastníky prakticky ve všech společenských intelektuálních aktivitách, klasické humanitní obory nevyjímaje.

Jádrem práce je pochopitelně aplikace přelomové technologie, umožňující *totální digitalizaci* obrazu čehokoli na světě, zejména v oblasti tradičních služeb, jejichž paradigmatem je odjakživa sběr a ukládání za účelem dalšího zpřístupňování a také uchovávání dokumentů jakéhokoli druhu, původně zejména hliněných destiček, do dneška hlavně tiskovin, a v průřezu celé historie v širším pojetí kultury také různých jiných výtvorů lidské kultury a umění. Tato „totální digitalizace“ a vznik nových, elektronických úložišť s téměř nevyčerpatelnou paměťovou kapacitou, znamená pravděpodobně zásadní mezník ve vývoji nejen tradičního knihovnictví a samozřejmě také literární, hudební, atd. a s tím související nakladatelské činnosti, včetně návazné ekonomiky celého tohoto dosud kvetoucího sektoru „trhu“. Jde asi o proces, jehož důsledky si dnes dost dobře neumíme představit. Předložená disertace se tomuto problému věnuje už s relativně zasvěceným pohledem a dává tak možnost začít alespoň tušit, o co vlastně v současnosti jde.

Nyní několik kritických poznámek k dílčím úsekům předložené práce:

V první kapitole, věnované správně mimo jiné také výkladu základních pojmů a terminologii, bych do daného roztřídění „dědictví“ v kategorii přemístitelného viděl i „dokumentové dědictví“, přičemž „nehmotné“ bych v souvislosti s digitalizací asi v těchto kategoriích neuvažoval. Ono by se snad jako kategorie „duševní vlastnictví“ digitalizací, jako např. obsah literatury, umění či předmětů ochrany průmyslového vlastnictví nemělo nikterak měnit. Zcela správně došla autorka k závěru, že v souvislosti s digitalizací jde především o vytváření nových systémů na ní založených, a to systémů informačních. Od nich bych ale výrazně odlišil vlastní technologii velkých úložišť, kde jde především nikoli o informační, ale archívní procesy a služby. A k tomu mám ještě jeden významný dodatek: zatímco u tiskovin a tedy knihovních sbírek může jít digitalizací o jejich plnou náhradu, u jiného hmotného kulturního dědictví to realizovat nelze. Na rozdíl od stávajících knihoven tyto sbírky nejsou digitalizací nikterak ohroženy.

V souvislosti s charakteristikami koncepcí výuky na knihovnicko-informačních vysokých školách bych (na str. 93) kromě překladu „curation“ na „kurátorství“ připomněl i český výraz „správa“. Kurátoři u nás spíše vytvářejí dočasné sbírky pro jejich výstavy v galeriích či muzeích. O knihovnické službě zde nejde.

Autorka se správně často opírá o dílo Zinaidy Manžuchové a přináší (na str. 99) i schéma, znázorňující návrh obsahu osnov pro specializované studium v oblasti „digitalizace kulturního dědictví“, jehož je Manžuchová spoluautorkou. Jednak se ptám, zda by se v tomto ohledu nenalezla ještě nějaká aktuálnější koncepce (v tomto oboru jde vývoj velice rychle), a současně připomínám, jak správně doktorandka volila název daného oboru oproti tomu ze schématu. Hmotné artefakty kulturního dědictví prostě zpravidla nelze digitalizovat. Jde jen o jejich digitální obrazy a jejich on-line zpřístupňování. Správně to doktorandka pojímá i ve shrnutí (na str. 111), co je nejčastějším obsahem databází, resp. úložišť, ovšem s výjimkou většiny muzejních a galerijních expozic.

Významné jsou v předložené disertaci shrnující a úvahové pasáže, zejména v závěru 4. kapitoly. Souhlasím s autorkou, že i digitalizace obrazů hmotných artefaktů kulturního dědictví je aktuálním tématem nejen pro příslušně specializované odborné, ale také pro veřejné knihovny. Knihovnickova odborná asistence by měla i vzdělanému a počítačově gramotnému čtenáři v některých případech přispět k orientaci a nalézání předmětů jeho potencionálního zájmu v globálně přístupných mořích elektronických úložišť nepřehledného bohatství výtvarů lidského ducha, jak to dnes internet díky tak prudce se rozvíjejícím procesům „totální digitalizace“ umožňuje.

Jak už jsem v úvodu posudku zdůraznil, podstatným tvůrčím přínosem doktorandky, který ve své disertaci představuje, je prototyp digitální knihovny specializované na zpřístupnění dat získaných z výzkumu osobních knihovnických fondů. K této části nemám žádnou připomínku a naopak ji hodnotím jako příkladný výstup z doktorského studia v oboru informační vědy. Zejména také oceňuji, že autorka přispěla už v průběhu studia k rozvoji oboru knižními a časopiseckými publikacemi a také referáty na konferencích i vlastní výukou studentů na ÚISK.

Závěr:

Disertační práce Mgr. Blanky Vorlíčkové vykazuje vysoký stupeň odborného zvládnutí a také autorčin tvůrčí přínos při řešení tak závažného a aktuálního problému, jakým je skutečně už reálný proces „totální digitalizace“ prakticky všech digitalizovatelných výtvarů lidského intelektu a také vytváření digitálních obrazů čehokoli, v tomto případě artefaktů kulturního dědictví. Pracovala na úrovni nejnovějších poznatků i v oblasti ICT (spolupráce s MathAn a Infoscience) a využila v maximální míře poznatků z projektů a programů v mezinárodním měřítku, které se zkoumanou problematikou souvisejí (viz jejich velmi obsáhlý seznam na konci práce).

Dodatkem k tomuto posudku doporučuji na základě úspěšně obhájené výše posuzované disertační práce Mgr. Blanky Vorlíčkové, Ph.D. přijmout ji i jako práci rigorózní za účelem udělení titulu PhDr.

V Praze 26. června 2013

Doc. PhDr. Rudolf Vlasák